

єдиноначальних засад; академічної автономії та самоврядування.

У структурі вищих закладів освіти МВС України можуть бути відмінності, викликані індивідуальними особливостями кожного ВЗО. Усі разом, у цілому підрозділи ВЗО МВС мають діяти у тісній взаємодії між собою, комплексно, синхронно, аби забезпечити успішне виконання завдань, поставлених перед відомчою вищою школою Міністерства внутрішніх справ України.

Управління вищим закладом освіти здійснюється на засадах поєднання єдиноначальності та колегіальності. Виконання завдань та функцій, покладених на ВНЗ МВС, а також реалізація наданих їм повноважень потребує чіткого управління їх діяльністю, яке умовно можна об'єднати у два види: зовнішнє та внутрішнє управління. До органів державного (зовнішнього) управління ВНЗ МВС віднесено: Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України та Вищу атестаційну комісію України. Систему внутрішнього управління ВНЗ МВС пропонується розглядати як дворівневу. До першого рівня входить керівник ВНЗ МВС України та посадові особи, яким, відповідно до законодавства, дозволено делегувати частину прав та обов'язків керівника ВНЗ МВС. До таких осіб належать: проректори, які відповідають за певні напрями діяльності, здійснюють безпосереднє керівництво навчальною, науково-методичною, науковою та адміністративно-господарською діяльністю ВНЗ МВС України. До суб'єктів другого рівня системи управління ВНЗ МВС належать: Вчена рада ВНЗ МВС, вчені ради відповідних структурних підрозділів ВНЗ МВС (навчально-наукових інститутів, філій, факультетів, тощо); робочі органи — ректорат, оперативна нарада факультету; приймальна комісія, також збори трудового колективу, органи слухацького (курсантського) самоврядування, начальників усіх структурних підрозділів, що функціонують у складі ВНЗ МВС [1; 2; 3; 5; 6].

Особливість діяльності усіх ВНЗ МВС України як об'єкта адміністративно-правового

регулювання насамперед визначається: метою їх утворення та діяльності; специфічним характером завдань, функцій та повноважень, які вони виконують (реалізують); їх організаційно-штатною структурою; спеціальним порядком їх утворення, реорганізації та ліквідації; характером зовнішніх та внутрішньо-організаційних взаємозв'язків, які виникають під час їх діяльності; особливим статусом суб'єктів навчально-виховного процесу; системою управління ВНЗ МВС, його специфічними формами та методами такого управління; характером та видами адміністративно-правових відносин, які складаються у процесі їх діяльності.

Таким чином, під управлінням ВНЗ МВС України ми розуміємо процес цілеспрямованого організуючого впливу на відповідну підсистему у сфері освіти з метою підготовки висококваліфікованих кадрів для МВС України та інших сфер життєдіяльності суспільства і держави.

Перспективним напрямом подальших досліджень є визначення організаційно-правових аспектів управління вищим навчальним закладом МВС України.

Література

1. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС: Наказ МВС України від 14.02.2008 № 62. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mvs_ua.org.doc
2. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ: теорія, досвід, шляхи удосконалення. — Х.: Основа, 1996. — 398 с.
3. Бесчастний В. М. Державне управління освітою в умовах економічної та освітньої глобалізації // Економіка та держава. — 2009. — № 12. — С. 15–17.
4. Черв'якова О. В. Організаційно-правові аспекти управління вищим навчальним закладом МВС України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. — Х., 2002. — 219 с.
5. Ясько П. В. Вищі навчальні заклади системи МВС України. — К.: Лібра, 2009. — 161 с.
6. Ярош М. В. Управління ВНЗ МВС України — К.: Наук. думка, 2011. — 142 с.

Визначено сутність і структуру ВНЗ МВС України та розглянуто особливості управління цими навчальними закладами.

Определены сущность и структура вузов МВД Украины, рассмотрены особенности управления этими учебными заведениями.

Certainly essence, structure of higher educational establishments of MIA of Ukraine and the features of management of the system of MIA of Ukraine higher educational establishments are selected.

Надійшла 23 січня 2013 р.

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНЦЕПЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 2(37), с. 66–71

У контексті дослідження засад формування сучасної міграційної політики в Україні розглянуто моделі міграційної політики, а також програма та основні етапи її реалізації.

Як показує аналіз сьогодення, генезис і розвиток міграційних потоків є наслідком впливу великої кількості різноманітних за своєю сутністю факторів, які дуже часто виходять за межі міграційної політики. У зв'язку з цим підхід до регулювання зовнішньої міграції має бути комплексним, охоплювати усю сукупність факторів її розвитку, що й забезпечить коригування (в аспекті управління трудовою міграцією) економічних і соціальних змін. Ефективність міграційної політики залежить від того, наскільки гармонійно будуть задіяні усі важелі впливу на господарський комплекс і суспільство.

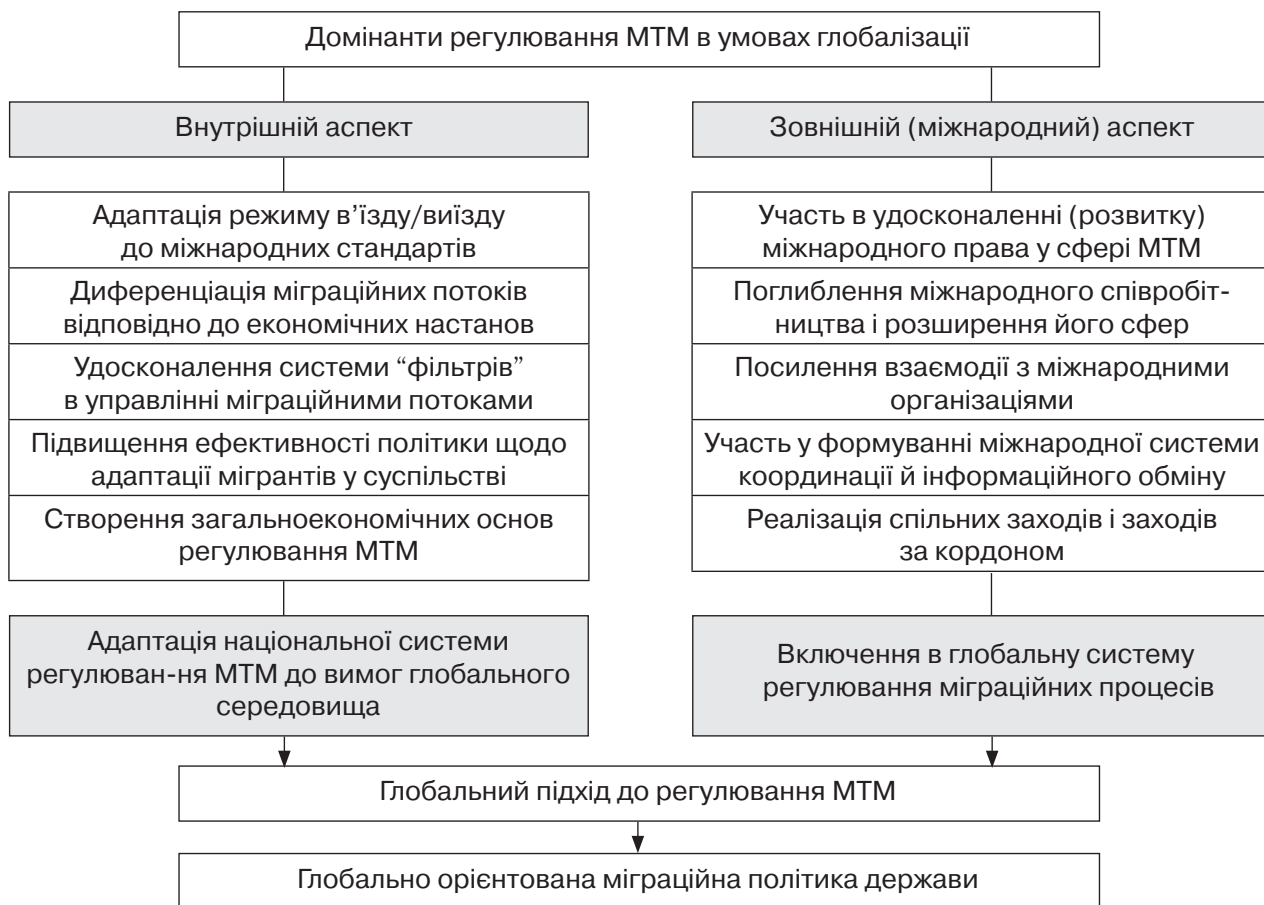
Фундаментальне значення для ефективного регулювання зовнішньої міграції в умовах глобалізації має урахування змін у масштабах і напрямках міграційних потоків, а також особливостей розвитку міграційних зв'язків у всіх світових центрах міграції. Особлива увага має приділятися змінам у міграційній політиці країн (різних груп) та інтеграційних угруповань, у рамках яких здійснюється узгодження дій щодо регулювання міжнародної трудової міграції (МТМ).

За основу формування міграційної політики України необхідно обрати домінанти політики розвинених країн світу, які втілюють глобально орієнтований підхід у розв'язанні проблем регулювання міграції (див. рис.). Слід зазначити, що сучасним домінантам міграційної політики відповідає і певний тип адміністративного забезпечення (організації

роботи органів державної влади), що дає змогу вирішувати більший спектр завдань, які мають міжнародний аспект [1].

Для реалізації представлених детермінант важливо враховувати можливості виконання заходів, які включені у міграційну політику розвинених країн. У зв'язку з цим домінанти міграційної політики мають бути розділені на кілька категорій: по-перше, залежно від важливості в конкретних умовах; по-друге, залежно від перехідного періоду, необхідного для адаптації змін і нововведень і, по-третє, від обсягу ресурсів, необхідних для їх повноцінної реалізації на практиці. Це дає можливість виокремити першочергові зміни, які стануть початком інтеграції України (її міграційної політики), у глобальну систему регулювання міграційних процесів. Втілення представлених домінант вимагає єдиного скоординованого підходу до проведення міграційної політики, що викликає необхідність створення спеціальних органів і розробки інструментарію регулювання.

Представлені домінанти визначають особливості і сутність усіх стадій процесу розробки і реалізації міграційної політики. На сьогодні вже існує певний досвід їх практичного втілення в умовах кількох країн (з різними проблемами і пріоритетами), який дає можливість адаптувати глобально орієнтований підхід до умов України і створити ефективну національну модель регулювання. Необхідно враховувати, що низка домі-

Домінанти глобально орієнтованої міграційної політики держави

нант передбачає розширення і поглиблення міжнародного співробітництва. Це вимагає прискореного включення у глобальну систему регулювання міжнародної міграції у максимально повному форматі, завдяки чому можна ефективно реалізовувати національні інтереси.

Ключовим моментом у реалізації представленої концепції є знаходження оптимального співвідношення (балансу) конвергентного і дивергентного шляхів побудови системи регулювання (що формує відповідні механізми управління міграційними потоками). Кожному з них відповідає модель формування складових міграційної політики або на основі уподібнення (конвергенції) більш досконалим системам, що створені іншими учасниками світового співтовариства, або на основі допущення істотних розбіжностей (дивергенції) з ознаками більш досконалих систем з орієнтацією на власні проблеми і використанням унікальних підходів.

У кожній з моделей є свої переваги й недоліки. Конвергентний шлях дає змогу, по-перше, використовувати заздалегідь апробовані методи, у застосуванні яких є практичний досвід й оцінка можливих результатів, і, по-друге, забезпечити погодженість (відповідність методів) з міграційною політикою інших країн, що розширює можливості для партнерства. Завдяки цьому можна економити ресурси і підвищити результативність заходів регулювання.

Щодо України конвергентний шлях може використовуватися для формування практично всіх складових міграційної політики, які, однак, вимагають істотних адаптаційних змін. Тому, створюючи у процесі конвергенції загальні орієнтири регулювання, на рівні окремих складових системи доцільно використовувати потенціал дивергентної моделі (механізму управління). За рахунок цього можуть упроваджуватись додаткові напрями і використовуватись інші методи регу-

лювання, що відповідають особливостям міграційних процесів в Україні. Використання дивергентного шляху в цілому не повинно перешкоджати процесу конвергенції, а тільки доповнювати його новими елементами. Перевага тієї або іншої моделі має визначатися за кожною складовою міграційної політики.

Сферами використання конвергентної моделі в управлінні міграційними процесами мають стати: 1) удосконалення законодавчо-правового забезпечення міграційної політики (у частині дотримання норм міжнародного права); 2) створення механізмів міжнародного партнерства; 3) формування систем моніторингу міжнародної міграції, інформаційного забезпечення міграційної політики, статистичного обліку параметрів і наслідків міжнародної міграції; 4) розробка підходів у боротьбі з нелегальною міграцією, створення систем прикордонного контролю, регулювання транзитної міграції; 5) створення (реформування) і визначення прерогатив органів влади, які мають взаємодіяти з міжнародними структурами, та ін. Ці елементи формуються з урахуванням світового досвіду і підходів, що використовуються міжнародними організаціями.

Сферами використання конвергентної моделі в управлінні міграційними процесами для умов України є: 1) комбінування напрямів і методів міграційної політики; 2) визначення змісту економічних реформ, що впливають на параметри міграційних потоків; 3) формування систем фільтрації і стимулювання міграційних потоків; 4) підготовка програм щодо розвитку демографічного потенціалу і трудових ресурсів; 5) створення умов для використання міграційного капіталу та повернення мігрантів; 6) визначення умов отримання громадянства та ін. Оптимальна комбінація конвергентного і дивергентного механізмів управління має забезпечити якомога повне використання їх переваг і компенсацію недоліків.

В умовах глобалізації виникають нові особливості і тенденції розвитку МТМ, міграційні процеси стають більш диференційованими. Тому традиційні підходи до регулювання МТМ найчастіше не відповідають

новим реаліям і вимагають модернізації на основі низки нових принципів:

- *принцип гнучкості* — передбачає підвищення здатності переорієнтувати міграційну політику на вирішення нового спектру завдань у контексті її адаптації до умов глобалізації і вимог міжнародного середовища. Цей принцип є основою для здійснення селекції мігрантів та вдосконалення інструментарію міграційної політики при зміні її пріоритетів. Принцип гнучкості є основоположним та універсальним для всіх складових міграційної політики;

- *принцип партнерства* — передбачає активізацію усіх форм партнерства і співробітництва з іншими країнами, інтеграційними угрупованнями та спеціалізованими міжнародними організаціями з метою економії ресурсів і підвищення ефективності міграційної політики. Принцип носить вибірко-вий характер і застосовується у випадках відповідності конкретних проектів і формату партнерства національним інтересам і можливостям;

- *принцип компенсації* — передбачає заповнення вимог, за якими міграційна політика має бути спрямована на усунення (мінімізацію) зовнішніх негативних впливів, які деструктивно впливають на національну економіку та розвиток її секторів, а також компенсацію негативних наслідків економічної політики, що проявляються у сфері зовнішньої трудової міграції;

- *принцип навчання* — передбачає орієнтацію на вивчення й використання передового світового досвіду у сфері регулювання зовнішньої трудової міграції, а також підготовку, поширення і використання знань про тенденції розвитку світового ринку праці, зміни глобальної і національних систем міграційних зв'язків, а також нововведення у міграційній політиці різних країн та діяльності міжнародних організацій;

- *принцип терміновості* — передбачає (у контексті забезпечення гнучкості) підвищення швидкості реакції системи регулювання міграції на екзогенні (глобальний простір) та ендогенні (національний простір) зміни, у тому числі за рахунок кращої адаптації мі-

граційної політики до нових умов. Вона досягається на основі використання гнучких механізмів прийняття рішень і прогнозування сценаріїв розвитку глобальної системи міграційних зв'язків;

- *принцип глобальності* — передбачає урахування дисипації та диверсифікації міграційних потоків у глобальному просторі, узагальнений аналіз змін у всіх регіонах світу з підготовкою глобальної карти міграції, урахування погодженості тенденцій у різних географічних напрямках розвитку глобальної системи міграційних зв'язків;

- *принцип адекватності* — передбачає забезпечення відповідності програм та інструментарію, що використовується у сфері регулювання зовнішньої міграції, масштабам проблем і завданням, що вирішуються міграційною політикою, для досягнення поставлених цілей.

Ці принципи потрібно закласти у стратегію регулювання зовнішньої трудової міграції при загальній орієнтації на забезпечення прогресивного розвитку міграційної політики. Система регулювання має не тільки відповідати сучасним стандартам і розвиватися на основі відтворення досягнень світового досвіду, а й бути налаштована на генерацію нововведень, що розроблені на основі національного досвіду (це стосується інституційних, процедурних, технічних та ін. новацій).

На основі розглянутих вище принципів проводиться удосконалення національних правових основ регулювання міжнародної міграції. У цьому блоці важливість своєчасних змін найвища, оскільки правовий порядок передусім позначається на формуванні складових міграційної політики і безпосередньо впливає на параметри міграцій. Основними напрямками вдосконалення правових основ регулювання міжнародної міграції є:

- упровадження міжнародних стандартів у сфері юридичного оформлення міграційного руху шляхом імплементації норм міжнародного права і виконання домовленостей з іншими країнами та міжнародними організаціями;

- гармонізація законодавства України і країн-партнерів, у тому числі об'єднаних у

рамках інтеграційних угруповань. У цьому напрямі пріоритетною має бути гармонізація законодавства України і ЄС, що визначає і принципи уніфікації міграційного законодавства із країнами СНД, Організації Чорноморського економічного співробітництва, ГУАМ;

- консолідація та ендегенний розвиток законодавства передбачає узагальнення нормативно-правових актів (адаптуючи їх до норм європейського і міжнародного права), що регулюють міграцію, та їх удосконалення на основі власних інституціональних нововведень, розроблених на основі урахування національного досвіду і проблем України. Удосконалення законодавства вимагає активізації взаємодії з міжнародними організаціями, а його екзогенний розвиток має торкнутися насамперед актів, що впливають на внутрішні причини МТМ.

У процесі вдосконалення правового регулювання міграції особлива увага має приділятися захисту прав та інтересів трудових мігрантів в Україні і за кордоном (особливо економічних прав). Обмежувальні норми (для іммігрантів) не повинні створювати дискримінації за національними та етнічними ознаками і погіршувати умови життєдіяльності мігрантів. Важливо забезпечити стабільність міграційного законодавства і суспільне обговорення проектів його змін. Для захисту прав трудових емігрантів за кордоном Україні потрібно ініціювати проекти міждержавної координації, зокрема у межах діяльності СНД і в співробітництві з ЄС. Для цього доцільно: 1) використовувати досвід і потенціал візових центрів ЄС у третіх країнах, а також можливості європейської політики сусідства; 2) приєднуватися до тематичних програм ЄС з розвитку співробітництва у сфері міжнародної міграції; 3) долучатися до місії ЄС у сфері допомоги на кордонах і боротьби з нелегальною міграцією; 4) ініціювати програми у сфері боротьби з новими видами нелегальної міграції.

Аналіз діяльності міжнародних організацій у сфері міграції населення (насамперед ООН і Міжнародної організації з міграції) дав можливість встановити сталу тенденцію

до лібералізації легальної міграції поряд з посиленням боротьби з її нелегальними формами. Це має знайти відображення у законодавчо-правовому регулюванні міграції в Україні.

Актуальним завданням для України є прийняття єдиного Міграційного кодексу [2]. Цей документ повинен стати основою для стратегічного управління міграційними потоками в умовах глобалізації на основі цілісного підходу до законодавчо-правового регулювання.

Останніми роками основною негативною рисою міграційної політики України була пасивність та частковість; низку заходів регулювання, що реалізовані, слід розглядати як паліатив. Часто причиною цього була відсутність єдиної “платформи” формування міграційної політики і недостатня увага до проблем МТМ. Багатий міжнародний досвід підтверджує, що у сфері регулювання міграції, як і в будь-якій іншій сфері, існує безліч шляхів до прогресу. Однак, виходячи з об’єктивності глобалізаційних процесів, а також їх впливу на розвиток МТМ, можна виокремити головні та обов’язкові напрями регулювання зовнішніх трудових міграційних потоків, а саме:

- оптимізація параметрів міграційних потоків (еміграції та імміграції) за кількісними параметрами, країнами, категоріями мігрантів;
- селекція мігрантів відповідно до потреб національної економіки у трудових ресурсах і завдань її розвитку;
- адаптація мігрантів у національному середовищі та їх гармонічна інтеграція в суспільство;
- боротьба з нелегальною міграцією в усіх формах;
- контроль над імміграцією та еміграцією, а саме підвищення якості прикордонного і внутрішнього міграційного контролю, а також контролю за діяльністю мігрантів (трудова і підприємницька);
- оптимізація фінансових і матеріальних потоків, що супроводжують трудову міграцію. Це стосується насамперед емігрантів, коли лібералізація таких потоків слугує до-

датковим фактором залучення міграційного капіталу, легалізації каналів його надходження;

- управління факторами міжнародної міграції передбачає вплив на причини міграції для упорядкування міграційних процесів і коригування системи міграційних зв’язків.

Деталізація поданих напрямів дає підстави сформулювати комплекс заходів щодо регулювання міжнародної міграції. Платформою для їх ефективного реалізації повинна стати інформаційно-аналітична система на основі сучасних комп’ютерних технологій. Вона має забезпечувати увесь процес прийняття рішень своєчасною і достовірною інформацією, а також інформаційний обмін між органами державної влади і комунікацію з міжнародними структурами. Завдяки єдиній інформаційній системі можна буде погодити реалізацію дій за всіма напрямками.

Реалізацію стратегії регулювання зовнішньої трудової міграції пропонується здійснити у кілька етапів:

- I етап — 2013–2014 рр. — оцінка міграційних потоків та їх наслідків, прискорене вдосконалення законодавчо-правового забезпечення регулювання зовнішньої трудової міграції, створення ефективних адміністративних механізмів міграційної політики і системи оперативних міграційних фільтрів, спрямованих на поточне запобігання небажаним потокам;
- II етап — 2015–2016 рр. — створення сприятливих умов для міграційних потоків з більшим соціально-економічним ефектом, реструктуризація міграційних потоків за географічними векторами і категоріями мігрантів, оптимізація їх кількісних параметрів, удосконалення міграційної політики в контексті поглиблення міжнародного співробітництва, створення стратегічних механізмів селекції мігрантів і регулювання розвитку міграційних мереж;
- III етап — 2017–2020 рр. — повне включення у глобальну систему регулювання міжнародної міграції та інформаційний простір; армування ефективних національних механізмів регулювання міграції; коригування завдань стратегії;

• IV етап — 2020–2025 рр. — завершення процесу формування глобально орієнтованої моделі міграційної політики та адекватної системи регулювання міграційних процесів; оцінка ефективності всіх реалізованих заходів; пролонгація діючої стратегії або підготовка нової програми.

З точки зору України істотне підвищення якості міграційної політики може бути досягнуто за рахунок поглиблення співробітництва з розвиненими країнами, інтеграційними угрупованнями (головним чином ЄС) і спеціалізованими міжнародними організаціями. Сферами співробітництва, крім обміну інформацією, мають стати: розробка мігра-

ційного законодавства і процедур реєстрації мігрантів, уніфікація документів реєстрації мігрантів, виявлення і ліквідація каналів нелегальної міграції та ін.

Література

1. Кислицина О. В. Концепція регулювання міжнародної трудової міграції України в умовах глобалізації // Культура народів Причорномор'я. Межвуз. центр "Крым". — 2011. — № 197. — С. 62–66.

2. Лукьянцев Г. Е. Европейские стандарты в области прав человека. Теория и практика функционирования Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод. — М.: Звенья, 2000. — С. 79.

Істотного підвищення якості міграційної політики можна досягти за рахунок поглиблення співробітництва з розвиненими країнами, інтеграційними угрупованнями (головним чином ЄС) і спеціалізованими міжнародними організаціями. Змістом діяльності, крім обміну інформацією, мають стати: розробка міграційного законодавства і процедур реєстрації мігрантів, уніфікація документів реєстрації мігрантів, виявлення і ліквідація каналів нелегальної міграції та ін.

Существенного повышения качества миграционной политики можно достичь за счет углубления сотрудничества с развитыми странами, интеграционными группировками (главным образом ЕС) и специализированными организациями. Содержанием деятельности, кроме обмена информацией, должны стать: разработка миграционного законодательства и процедур регистрации мигрантов, унификация документов регистрации мигрантов, выявление и ликвидация каналов нелегальной миграции и др.

Significant improvement of the quality of migration policy can be achieved by strengthening cooperation with developing countries, integration groups (mainly EU) and specialized international organizations. The content of the activities, except for the exchange of information should be: the development of migration legislation and procedures for the registration of migrants, migrant registration documents unification, identification and elimination of illegal migration channels and others.

Надійшла 12 лютого 2013 р.

**ВОСПРИЯТИЕ ЯВЛЕНИЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ В АРАБСКОМ МИРЕ
КАК ЦЕНТРАЛЬНЫЙ АСПЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ:
ВМЕСТО ПРЕДИСЛОВИЯ**

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 2(37), с. 72–77

При изучении и обобщении представлений о проблемах глобализации, которые можно обнаружить в работах арабских исследователей, представляется интересной систематизация их точек зрения на этот предмет; возможность выделить тенденции и оценки, которые сегодня существуют в арабской научной среде относительно феномена глобализации, а также отметить круг ученых, которые занимаются проблематикой глобализации.

Сегодня глобализация считается одним из самых спорных вопросов нашей эпохи именно потому, что включает в себя много противоречивых моментов (например, политических, экономических, культурных, идеологических и др.).

Эта тема достаточно важна и для арабского мира. Некоторые ученые призывают к принятию феномена глобализации в том виде, в каком он есть, другие отказываются от него, а третьи призывают к нахождению баланса понятий (использовать то, что полезно, и оставить все остальное).

Отсюда можно вывести актуальность данного исследования, а именно — необходимость выработки комплексной позиции в обозначении термина “глобализация” с целью создания определенной идеи для его понимания.

Здесь следует отметить основательные количественные и качественные исследования, которые были проведены по вопросам глобализации. Так, например, проблемы глобализации очень интересно освещены в работах таких ученых, как З. Бжезинский [1], Р. Дарендорф [2], А. Лейпхард [3], Э. Тоффлер [4] и многие другие. Есть и арабские ученые, которые изучают это явление (их

работы будут рассмотрены дальше). И вот здесь необходимо обратить особое внимание: специфику процесса глобализации можно понять, только взглянув на нее изнутри арабского мира, что и является целью исследования.

Концепция глобализации в арабском мире расширилась и стала гораздо сложнее именно потому, что взгляд на глобализацию часто зависит от идеологической платформы ученого, его личностных характеристик, а влияние такого ученого на своих учеников (и по вопросам глобализации также) зависит от силы характеристик его харизмы.

Исходя из поставленной цели, заданиями рассматриваемой темы являются следующие позиции: 1) определить круг арабских ученых, которые занимаются проблематикой глобализации; 2) изучить их точки зрения на этот предмет; 3) выделить тенденции, которые сегодня существуют в арабском ученом мире на феномен глобализации.

Термин “глобализация” взял определенный путь во всех политических, культурных, экономических, философских и технологических научных работах ученых арабского и западного миров. Поговорим о значении глобализации в работах арабских мыслите-

лей, рассматривая их разные точки зрения по этому вопросу, и попытаемся выйти с определенным, явным результатом, по которому движется это понятие в арабском мире.

Попытаемся разобраться в некоторых обозначениях термина “глобализация” с точки зрения арабских писателей и мыслителей. Одним из первых ученых, позиция которого будет проанализирована, является доктор *Фегми Эль-Араби Эль-Харифи*. Он говорил следующее о влиянии глобализации на арабскую действительность: технологическое развитие способствует развитию новых средств коммуникации, и его необходимо учитывать в проекте глобализации. Именно благодаря технологическому развитию была сокращена дистанция между людьми земного шара, и это, в свою очередь, раскрыло нас вопреки нашей воле, и дало четко понять, что мы не имеем никакого отношения ни к нашему славному прошлому, ни к будущему, о котором мы не имеем ни малейшего представления. Часто мы не осознаем того факта, что глобализация ликвидировала не только расстояния (как пишут западные ученые), но было потеряно также и национальное пространство. Мы уже не говорим сегодня ни о господстве на своей территории, ни в своем доме [5].

Доктор *Мустафа Махмуд* так говорил о значении глобализации: “Это было начато для того, чтобы опустошить Родину в национальном направлении, а также в религиозном, социальном, идеологическом, и в результате с целью превращения оставшейся части нации в рабов мировых держав” [6]. Может быть, такая позиция достаточно радикальна, но то, что глобализация используется как мощный рычаг влияния крупными мировыми державами — факт малооспоримый.

Можем утверждать, что, наблюдая за событиями, которые происходят сегодня на арабской арене, и часто, источниками которых являются международные силы в политической, экономической, военной сферах, в целом, реакция на них арабского мира является достаточно прогнозируемой и ожидаемой.

Доктор *Джелаль Амин* говорил о глобализации, описывая ее как всесторонний жизненный процесс. С его точки зрения, сам

термин “глобализация” настолько сложен, что охватывает явления политического, экономического, социального и культурного характеров. Именно поэтому ученый, который исследует это явление, должен ограничить круг своих интересов той или иной областью, и не распыляться (как это часто делают на Западе) [7].

Доктор *Джелаль Амин* подчеркивает столь важный элемент в объяснении концепции глобализации, который заключается в широком контексте этого явления. Мы согласны с этим мыслителем, что глобализация как современный феномен — очень широкое явление, именно поэтому ученые должны сужать сферу своего научного поиска.

Глобализация настолько сложна, что то множество значений и определений, которое выработано сегодня и в западном и в арабском мирах, не раскрывает всю его противоречивость. Именно поэтому все они, хотя и в разной степени, содержат важную информацию, разъяснения в соответствии с политическими, культурными, экономическими и социальными контекстами.

Очень интересна в трактовке этого явления позиция *Саида Ясина*, который говорил: “Формулировка конкретного обозначения глобализации считается очень сложной проблематикой, поэтому она имеет разные обозначения и очень часто находится под влиянием, которое происходит из-за пристрастия к той или иной идеологической позиции исследователя по отношению к глобализации (отказ или принятие)” [8]. Мы об этом говорили в самом начале, что очень часто отношение ученого к глобализации определяется не сугубо практическим, объективным и конкретным фактажем, а его субъективной позицией.

Добавим также, что глобализация — это не абстрактная концепция, а еще и продолжительный процесс, за которым можно наблюдать с помощью количественных и качественных показателей в сфере политики, экономики, культуры, в средствах массовой коммуникации [8].

Что касается процессов, наличие которых предполагается при обозначении глобализа-

ции, Саид Ясин говорил: “Обозначение глобализации в обязательном порядке должно включать в себя три процесса, а именно: касающихся распространения информации, ликвидации границ и увеличения уравнения идентичности между группами общества и организациями”. С его точки зрения, нельзя нивелировать положительное влияние глобализации — а именно, облегчение и способствование движению людей, информации, товаров между государствами на уровне планеты [8].

Такой ученый, как Джамиль Сайяр, делает ударение на том факте, что в историческом контексте глобализация имеет давнюю историю и она не является продуктом прошедших десятилетий. XX век стал определяющим не в самом развитии глобализации как феномена, а именно в интенсификации его изучения [8]. А сам процесс распространения анализа этого явления в трудах ученых уже характерен для XX века.

Похожую точку зрения находим и в работе доктора Джелаль Амина, когда он описывал это явление: “Много сказано о глобализации в последнем десятилетии — но не по причине возникновения этого явления, а по несколько иным причинам, среди которых указывается, что развитие этого явления происходит ускоренными темпами и существует определенная заинтересованность некоторых людей в этом” [7]. И все же нельзя рассматривать глобализацию только как что-то новое и хорошее, явление, которое распространяется молниеносно по всему миру [7].

Поэтому Саид Ясин и Джелаль Амин сошлись в одном: “Глобализация не возникла в течение двух или трех последних десятилетий, в период своего подъема”. Кстати, Саид Ясин остался в академической и научной среде, тогда как Джелаль Амин выбрал четкое политическое и практическое направление, пытаясь показать не только то, что глобализация распространяется ускоренными темпами в мире, но имеет достаточно сложную и многогранную структуру. Этот факт свидетельствует о том, что феномен глобализации надо исследовать с точки зрения теории и практики.

Доктор Мухаммад Аль-Атраш трактует концепцию глобализации в его широкой форме и пишет по этому поводу: “Это означает в целом интеграцию рынков мира в сферах торговли, прямых инвестиций, трансфер капиталов, рабочей силы, культур в рамках капитализации свободных рынков, последовательного подчинения мира всем силам глобальных рынков. Это, в свою очередь, может привести к инфильтрации национальных границ и большому уменьшению суверенитета государств”. По мнению этого мыслителя, в таком размытии национальных границ заинтересованы, прежде всего, огромные капиталистические и транснациональные компании [9].

Попытка доктора Мухаммад Аль-Атраш является очень интересной, ведь он попытался найти связь между такими аспектами глобализации, как экономический, политический, культурный, технический и т. п., то есть, найти общую точку зрения. Считаем, что это качественно новый этап в познании феномена глобализации.

Доктор Исмаил Сабри исходил почти из тех же принципов, что и доктор Мухаммад Аль-Атраш в формировании концепции глобализации, создавая общее полноценное понятие. Он справедливо определяет, что часто экономические, социальные, культурные тенденции в уплотнении связей настолько сильны, что политические границы суверенных государств размываются, часто несмотря на большие усилия их правительств для их сохранения [10].

Определения глобализации у докторов Мухаммад Аль-Атраш и Исмаила Сабри не сходятся с точкой зрения доктора Джелаль Амин, который отвергает подобного типа обобщения. При этом он подчеркивает важность изучения всех элементов, типов, характеристик и видов глобализации по отдельности (описано выше — по разным сферам) для того, чтобы последовательно передать это явление в руки специалистов для углубленного изучения, когда каждый из них выполнит свою миссию обозначения одного из элементов этого явления в соответствии с его специализацией.

В продолжение такой позиции, доктор *Абдуль Ильях Бликзиз* определил культурную глобализацию, поставив ее во главе своих интересов. Она стала главной осью в определении концепции глобализации в ее широкой форме. Ученый отмечает, что культурную глобализацию нельзя рассматривать как переход национальных культур на более высокий уровень — так называемую “глобальную культуру”, или “вселенскую культуру”. На его взгляд, глобализация — это насильственный, культурный акт и символическая агрессия против национальных культур [11].

Таким образом, изучать культурную глобализацию важно в контексте всего мира, и арабского пространства в частности. Он часто пользуется такой категорией, как “оккупация”, и говорит, что сегодня культура — это социальный продукт, который вышел на арену торгово-экономического процесса, в то время как остальные продукты освободились от таможенных ограничений.

Доктор *Абдуль Ильях Бликзиз* говорит об определенном “вторжении” Западного мира на Восток, и даже в контексте культурного развития. Культура, по его словам, есть социальный результат выхода народа на поверхность торгово-экономической деятельности наподобие такого же процесса, как и с простой продукцией. После освобождения от таможенных ограничений появилась возможность расширения рамок действия, и она стала простым товаром с соответствующими положениями и процедурами, которые применяются к обычным товарам. Тем не менее, достаточно важным является тот факт, что конкуренция в сфере сбыта несколько ограничена, и остается разве только сама сила, которой владеет культура. Этот факт говорит о том, что глобальный культурный обмен можно охарактеризовать как неравный, не выражающий возможность изменения (трансформации) культурной глобализации, балансирования между культурами, народами, общинами, но закрепляется в нашем сознании как вторжение [11]. Действительно, если в сфере рыночных отношений мы говорим о существовании конкуренции, то

для культурной области свойственна только монопольная власть Запада.

Нет сомнений, что политическая и экономическая глобализация очень важна, более того, она предоставляет большие полномочия, посредством которых происходит контроль над странами третьего мира. Находясь внутри этого мира, глобализация культуры является наиболее опасной, поскольку процесс смены идеологии происходит достаточно скрыто и тяжело.

По мнению доктора *Абдуль Ильях Бликзиза*, глобализация является господством западной культуры над другими культурами за счет использования научных и культурных достижений в сфере коммуникаций. Это историческая кульминация длительного контроля со времен империалистических завоеваний и определенный успех в ликвидации и последующем влиянии на многочисленные культуры других стран [11].

Относительно глобализации как исторической кульминации колониального вторжения, доктор *Абдуль Ильях Бликзиз* частично соглашается с мнениями исследователей *Ясина* и доктора *Джаляля Амина* именно по поводу исторического аспекта глобализации, но при этом он указывает на культурную особенность этого процесса, считая ее самой важной среди всех форм глобализации.

По словам *Алаа Фаузи Абу Таха*, если не отходить далеко от сущности понятия глобализации, в рамках “культурного разнообразия” и процветания идентичности народов, в свете культурного диалога между цивилизациями, она является человеческим выбором доступности и открытости для следующих поколений. Таким образом, культурная глобализация постепенно приведет к взаимному уважению между народами [12]. Но это при условии отсутствия так называемых перегибов (которые, к сожалению, существовали всегда).

Определение *Алаа Фаузи Абу Таха* стало хорошим примером для тех, кто руководствуется мыслью о глобализации в арабском мире и кто заинтересован в продвижении этих идей. И в то время, когда годами ошибочно путали понятие глобализации и глобальности, считая их синонимичными, тем

самым перепутывая инструменты и средства каждого из понятий, исследователь определяет глобализацию как человеческий выбор доступности и открытости перед человечеством для ухода от конкуренции, которая существовала на протяжении веков, к взаимному уважению между сторонами.

Конечно, можно добавить и другие определения к тем, которые мы перечислили выше, но необходимо привести разумное количество примеров из арабских источников, которые принадлежат к более чем одной школе или течению, и рассматривают глобализацию с разных сторон.

Таким образом, благодаря изучению приведенных выше определений и наших комментариев, можем сделать такие выводы:

1. Понятий, которые охватывают явление глобализации, много. Они переплетаются и углубляются до такой степени, что их уже трудно разделить, причиной чего стало различие мнений ученых, обсуждавших глобализацию и их отношение к ней.

2. Глобализация несет в себе те необходимые стандарты и ценности, которые требуются от стран-сотрудников.

3. Глобализация охватывает широкий спектр жизненно важной социальной и интеллектуальной деятельности на политическом и экономическом, культурном, научном и других уровнях, прямо или косвенно, положительно или отрицательно влияющих на жизнь людей, как на отдельную личность, так и на все общество.

4. Глобализация осуществляет процесс разгрузки и загрузки, в понимании интеллектуальной или культурной разгрузки и дальнейшей поставки содержимого, тем самым управляя скоростью процесса и контролируя отношения на местном и национальном уровнях.

5. Наличие нескольких случаев путаницы между понятиями глобализации и глобальности, которые уже были упомянуты.

6. Глобализация имеет свою историю, которая способствует не только определению и пониманию этого термина, но на самом деле влияет на идеологию, а также на научное содержание понятия.

Таким образом, нами была сделана попытка разъяснить положения, которые могли показаться неясными в том или ином уголке мира, и внести полезный вклад в украинскую библиографию.

Среди дальнейших разработок и определений перспективно изучать экономические, социальные, культурные и другие аспекты глобализации, а также выделить системные свойства этого сложного явления.

Литература

1. Бжезинский З. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века // США: ЭПИ. — 1994. — № 4. — С. 112–121.
2. Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократизация и ее проблемы в Восточной Европе // Вопросы философии. — 1990. — № 9. — С. 34–46.
3. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительные исследования: Пер. с англ. — М.: Аспект ПРЕС, 1997. — 287 с.
4. Тоффлер Э. Раса, власть и культура // Новая технократическая волна на Западе. — М.: Прогресс, 1986. — 340 с.
5. Аль-Ораби Аль-Харти Ф. Глобализация и ее смысл (лекция). — Эр-Рияд Асбара Центр исследований и науч. анализа, 2008. — С. 13.
6. Омар А. М. Мультимедиа при глобализации и их воздействие на потребителя // Ислам родине. — 1998. — № 138. — С. 9–23.
7. Амин Дж. Глобализация. — Каир: Дар алшрук, 2009. — 312 с.
8. Ясин С. О концепциях глобализации // Аль-Мустакбаль Аль-Араби. — 1998. — № 228. — С. 4–15.
9. Аль-Атраш М. Арабы и глобализация: Что можно сделать? // Аль-Мустакбаль Аль-Араби. — 1998 (3). — № 229. — С. 101–130.
10. Кафри М. А. Экономическая глобализация и господство капиталистического хозяйства // Цивилизованный диалог. — 2005. — 26 марта. — № 1148.
11. Бликзиз А. И. Глобализация и крах суверенитета. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://arabrenewal.info/2010-06-11-14-11-19/8968-.html>
12. Таха А. Ф. А. Глобализация: сосуществование различий. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.anfasse.org/index.php/2012-07-03-21-58-09/2010-12-30-15-59-35/965-2010-07-11-17-43-38>

На понимании феномена глобализации часто сказываются мировоззрение, идеологические пристрастия ученого и его личный опыт. В арабском научном мире доминирует представление о том, что глобализация — очень сложное явление современности, включающее в себя экономические, политические, социальные и культурные аспекты.

На розумінні феномена глобалізації часто позначаються світогляд, ідеологічні пристрасті вченого і його особистий досвід. В арабському науковому світі домінують уявлення про те, що глобалізація — дуже складне явище сучасності, що включає в себе економічні, політичні, соціальні та культурні аспекти.

On the understanding of the phenomenon of globalization is often affected outlook ideological preferences of the scientist and his personal experience. In the Arab world of science is idea that globalization — a very complex phenomenon of our time, including economic, political, social and cultural aspects.

Надійшла 12 лютого 2013 р.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ООН: ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 2(37), с. 78–83

*Розвиток сучасної політичної теорії та науки міжнародних відносин
напрямку пов'язаний з комплексними дослідженнями тих процесів, які нині
можна вважати визначальними для переважної більшості країн світу.*

Глобальні зміни, що відбуваються у сучасному світі і зумовлюють специфіку світового розвитку в ХХІ ст., актуалізують потребу аналізу реформування як структури, так і основних напрямів діяльності цілого ряду міжнародних організацій. У цьому сенсі можна стверджувати, що розвиток сучасної політичної теорії та науки міжнародних відносин прямо пов'язаний з комплексними дослідженнями тих процесів, які нині можна вважати визначальними для переважної більшості країн світу. Справді, якщо раніше головними детермінантами трансформацій завжди були національні інтереси, які могли змінити загальні параметри відносин між державами не тільки в окремо взятому регіоні, а й у світі в цілому, то нині ми стаємо свідками актуалізації саме міжнародних або глобальних контекстів. Очевидно, що подібна зміна на рівні загальної архітектури міжнародних відносин потребує відповідного науково-теоретичного осмислення.

Разом з тим, вказуючи на науково-теоретичну значущість питання аналізу специфіки впливу глобалізації на процес реалізації функцій ООН, слід відзначити елементи її актуальності, що визначають її місце в системі сучасної міжнародної політики та міжнародного права. З-поміж них назовемо найважливіші. По-перше, необхідно наголосити на тому, що основна мета створення нової архітектури світового співтовариства у сучас-

них умовах — це реформування Організації Об'єднаних Націй, модифікація її структурної організації для вирішення нових завдань і формування функціональних алгоритмів дій на виклики, що постали перед державами світу і самою Організацією у ХХІ ст. Саме в цьому полягає цінність ООН як могутнього фактора, здатного активізувати глобальні трансформації і спрямувати їх у русло економічного, гуманітарного та екологічного розвитку народів. У цьому контексті виняткової актуальності набувають питання визначення основних напрямів впливу глобалізації на процес функціонування ООН, а також її поступового реформування з метою якомога більш ефективного розв'язання тих проблем, що наразі стоять на порядку денному розвитку всіх без винятку сучасних світових держав. По-друге, не викликає сумніву, що наразі ми стаємо свідками зміни основних напрямів діяльності ООН, на що було чітко вказано в Декларації тисячоліття. Однак у нових документах ООН, зокрема у доповідях її Генерального секретаря, ці напрями набули свого подальшого розвитку й деталізацію. Більше того, розташування пріоритетів у реалізації таких напрямів, які, по суті, виступають як функції ООН, сприяло не тільки тимчасовій перспективі їх становлення, розвитку і втілення в практичній діяльності інститутів ООН, а й більш відповідальному підходу держав-членів до усвідомлення сво-

її ролі у втіленні їх у життя. Очевидно, що аналіз сутності цих змін неможливий поза усвідомленням тих причин, що їх спонукали. У цьому контексті істотно актуалізується питання комплексного дослідження впливу глобалізаційних процесів на діяльність ООН, адже від цього напряму залежать не тільки можливості, а й загальні перспективи успішного реформування цієї організації відповідно до викликів нового тисячоліття. Нарешті, по-третє, слід зазначити, що застосування функціонального підходу до аналізу діяльності ООН розкриває всю багаторівневість її діяльності. Це допомагає не тільки глибше зрозуміти сутність такої діяльності, а й прямо пов'язати призначення її структур, процеси становлення і розвитку нових інституціонально-структурних елементів із системою оновлюваних функцій ООН. Таким чином, подальша науково-теоретична розробка проблематики впливу глобалізації на процес функціонування ООН (так само, як і на зміни у загальній системі функцій цієї організації) постає актуальним і важливим у практичному контексті завданням теорії міжнародних відносин, а також цілого ряду інших наук, які дають змогу надати об'єктивну картину тих змін, що наразі відбуваються в системі міжнародної співпраці.

Утім, перш ніж розпочати наше дослідження, необхідно зробити деякі уточнення загальнометодологічного характеру. Річ у тім, що поняття “функція”, як фундаментальна категорія науки і загальнолюдської практики, становить особливий інтерес у дослідженні різних соціальних феноменів, оскільки під нею розуміють насамперед залежність, що спостерігається між різними соціальними процесами в рамках суспільної системи, і роль, що її певний соціальний інститут виконує у зв'язку з потребами суспільної системи і складових її верств, груп та індивідів [1, 223]. Таке широке й водночас методологічне розуміння категорії функції дає можливість застосувати її і до діяльності ООН, визначивши їхній зміст як основні напрями діяльності цієї найважливішої міжнародної інституції, які стоять перед нею в різні етапи її розвитку, реалізація яких здійснюється за допомогою

спеціальних форм і методів. Фактично вже з цього визначення стає очевидним, що функції ООН не можна тлумачити як певну застиглу систему, адже насправді кожна з них має свою зовнішню детермінацію, суть якої полягає у зв'язку з тими чи іншими процесами, які відбуваються у світі і потребують певної реакції ООН. У найзагальнішому плані ці “зміни” можуть бути описані поняттям глобалізації.

Отже, як основні напрями діяльності ООН її функції можна класифікувати на підставі одразу кількох критеріїв. По-перше, за хронологічним критерієм їх можна визначити як короткострокові (оперативні), середньострокові (тактичні) і довгострокові (стратегічні). По-друге, за об'єктним складом: гуманітарні, економічні, політичні, екологічні тощо. По-третє, за суб'єктним складом їх реалізації: на функції, реалізовані самою Організацією, тобто її основними органами; на функції, реалізовані Організацією разом з її спеціалізованими органами; на функції, реалізовані спеціалізованими органами ООН; на функції, реалізовані на рівні держав-членів Організації (рівень країн). Причому слід мати на увазі, що з урахуванням системного підходу кожен із зазначених рівнів, у свою чергу, може бути розбитий на цілий ряд підрівнів. Наприклад, на рівні країн можна розрізнити функції, реалізовані державами — членами ООН самостійно або за допомогою спеціалізованих установ ООН, її регіональних представництв, неурядовими організаціями національного рівня тощо.

Загалом, для структурного розуміння функцій ООН і механізму їх реалізації варто враховувати, що зміст кожної з функцій будь-якої із міжнародних інституцій, у тому числі й ООН, становлять ряд взаємодіючих елементів [2, 11]. До таких елементів належать: а) предмет функції — під ним розуміють суспільні відносини, що охоплюють певні напрями діяльності ООН (економічні, гуманітарні, екологічні, політичні та інші відносини); б) цілі функції — під ними розуміють результати, що мають бути отримані в процесі здійснення функції (найближчі, проміжні, кінцеві). У своїй сукупності цілі кожної з функцій фактично утворюють го-

ловні функції ООН, що визначають загальні та конкретні напрями і шляхи їх досягнення; в) методи здійснення функцій — тобто способи й засоби організаційного та організаційно-правового регулювання суспільних відносин, що виникають у рамках Організації. Тут переважають як зобов'язуючі засоби досягнення цілей (у тому числі і можливість застосування сили), так і договірні способи реалізації відносин; г) форми здійснення функцій — зовнішнє вираження діяльності ООН у тому чи іншому напрямі. Вони виражають взаємозв'язок структури Організації з її правовою основою, за допомогою прийняття основними органами Організації міжнародно-правових актів, що мають загальнообов'язкове значення чи носять рекомендаційний характер для держав-членів. Систематичний аналіз процесів реформування ООН приводить до висновку, що основним у її діяльності, безумовно, залишається реалізація основних принципів, закріплених у Статуті ООН. Свого часу, концептуально окреслюючи основні напрями діяльності ООН у доповіді “При більшій свободі”, про це говорив К. Аннан [3, 3].

Особливо слід підкреслити, що в такому підході дуже чітко проглядається пряма залежність між основними перспективними функціями вже оновленої ООН і процесами її активного реформування під впливом глобалізації, де такі функції виступають основною телеологічною домінантою й аксіологічним концептом подальшого розвитку людства, і реформою самої ООН — як системи, основного інструментарію, організаційного та організаційно-правового механізму досягнення і реалізації таких цілей. В основі формування основних напрямів у діяльності ООН на середньостроковий період лежать два всеосяжних документи, що містять огляд глобальних викликів, які стоять перед людством: один — Доповідь “Більш безпечний світ: наша загальна відповідальність”, інший — Доповідь, яка стала результатом творчості 250-ти експертів, які брали участь у Проекті тисячоліття, у рамках якого вони розробили план дій для досягнення до 2015 р. цілей у галузі розвитку, сформульованих у Декларації тисячоліття [4].

У доповіді Групи високого рівня по погрозах, викликах і змінах, що має на меті виробити нові ідеї про те, які стратегії й інститути необхідні ООН у XXI ст., викладене сміливе і нове бачення системи колективної безпеки. Її автори насамперед відзначили генеральну тенденцію розвитку людської цивілізації — формування системи колективної безпеки у світі, який наражається на погрози: нові й ті, що формуються, які неможливо було передбачати. Якщо в момент заснування Організації такими погрозами були ядерний тероризм і катастрофа держав під впливом суміші убогості, хвороб і громадянської війни, то в сучасному світі їх бачення зовсім інше. По-перше, необхідно зазначити взаємозв'язок і системність погроз, що виявляються в їх комплексному і всеосяжному характері: загроза комусь одному становить собою загрозу всім. По-друге, змінюються види, форми й пріоритети таких загроз, на що, безсумнівно, впливає глобалізація. Так, наприклад, великий терористичний акт, зроблений у будь-якій частині промислово розвиненого світу, мав би жахливі наслідки для добробуту мільйонів людей у країнах світу, що розвиваються. Це свідчить не тільки про актуалізацію міжнародного співробітництва з метою подолання такого негативу, а й фактично є свідченням зміни переліку старих і появою нових пріоритетів погроз людській цивілізації. Звідси, головне завдання XXI ст. полягає у новому, більш глибокому розумінні системи колективної безпеки “в усіх її іпостасях і з усіма її функціями, обов'язками, стратегіями й установами”, оскільки тільки в цьому разі така система “буде ефективною, економічно раціональною і справедливою” [5].

Разом з тим у Доповіді визначається існування шести блоків погроз, якими світ повинен займатися тепер і в майбутні десятиліття, що й визначає активізацію вже наявних функцій або становлення, формування і розвиток нових функцій Організації. До них належать: 1) війна між державами; 2) насильство всередині держав, у тому числі громадянські війни, масові порушення прав людини і геноцид; 3) злидні, інфекційні хвороби й екологічна деградація; 4) ядерна, ра-

діологічна, хімічна і біологічна зброя; 5) тероризм; 6) транснаціональна організована злочинність. Відзначаючи той факт, що система установ ООН, які становлять систему колективної безпеки, показала свою працездатність, доповідачі відзначили, що ці успіхи можуть бути зведені нанівець, якщо світове співтовариство в особі Організації не здійснить ефективних заходів для того, щоб у майбутньому вона могла ефективно реагувати на весь спектр погроз, на які наражається людство. Тому в основу розробки й реалізації усіх напрямів діяльності ООН має бути покладена стратегічна парадигма, що ґрунтується на політиці запобігання сучасним погрозам. Концептуальними основами такої політики мають виступати такі положення методологічного плану: а) вирішення складного завдання, що породжуване сучасними погрозами, припускає приділення серйозної уваги щодо запобігання їм; б) якщо дозволити прихованим погрозам проявитися чи допустити розростання існуючих погроз, то наслідки будуть занадто тяжкими.

Найважливіше місце в діяльності щодо запобігання мають посідати зусилля щодо забезпечення біологічної безпеки. Боротьба світового співтовариства з ВІЛ/СНІДом показала повільність і неповороткість реакції Організації та її структур, яка була разюче повільною і характеризувалася істотною нестачею ресурсів. Це наочно показало, що глобальна система охорони здоров'я в рамках Організації занепала і неспроможна захистити людство від уже існуючих і смертельно небезпечних інфекційних хвороб, які нині з'являються. Одним із нових напрямів у реанімації системи ВОЗ назване створення потенціалу в галузі охорони здоров'я в усіх країнах світу, що розвивається як на місцевому, так і на національному рівнях.

Також постійною погрозою для світового співтовариства є війни всередині держав і між ними, тому заходи, спрямовані на запобігання їм, явно відповідають загальним колективним інтересам. Отже, актуалізується діяльність Організації в галузі механізмів превентивної дипломатії і вирішення суперечок (посередництво, добрі послуги тощо), ре-

жимів контролю над озброєннями і роззброєнням, що потребує реального зміцнення й удосконалення. Слід зазначити, що автори доповіді розглядають форми такої діяльності на основі системного і комплексного підходу, що спирається як на якісні, так і на кількісні характеристики збройних конфліктів. Так, наприклад, пропонуються нові підходи у: а) використанні успішного досвіду, накопиченого регіональними організаціями в розробці дійових норм, спрямованих на захист урядів від їх відсторонення від влади неконституційним шляхом і захист прав меншин; б) реалізації колективних дій для вишукування нових шляхів регулювання процесу раціонального освоєння природних ресурсів, боротьба за які часто підживлює конфлікт.

Якісно новою, крізь призму політики запобігання, бачиться діяльність ООН щодо запобігання поширенню і застосуванню ядерної, біологічної і хімічної зброї. Пропонований комплекс заходів, що припускає досягнення великих успіхів у зниженні попиту на таку зброю, у скороченні пропозиції збройових матеріалів, дотриманні існуючих договірних зобов'язань, у тому числі зобов'язань вести переговори з метою роззброєння, забезпечення виконання міжнародних угод, визначає нові напрями в діяльності Організації. При цьому пропонуються конкретні організаційні та організаційно-правові рекомендації зі створення для держав стимулів, що спонукають їх відмовитися від створення власних потужностей для збагачення й переробки урану. Основою таких рекомендацій є створення нового механізму, що дав би можливість Міжнародному агентству з атомної енергії (МАГАТЕ) виступати гарантом постачання подільних матеріалів цивільним ядерним споживачам за ринковими цінами, а також введення державами на добровільній основі чіткого за термінами мораторію на спорудження нових установок для збагачення й переробки урану, що був би доповнений наданням нинішніми постачальниками гарантії постачання подільних матеріалів.

Чітко усвідомлюючи, що іноді політика запобігання зазнає невдачі, Група високого рівня при підготовці доповіді обговорила і пе-

редбачила вже у самій Доповіді можливість усунення погроз за допомогою військових засобів. Було відзначено, що Статут ООН забезпечує чіткі рамки для застосування сили. По-перше, держави мають невід'ємне право на самооборону, закріплене у ст. 51. З давно усталеної норми міжнародного звичаєвого права чітко випливає, що держави можуть розпочати військові дії, якщо загроза нападу є безпосередньою, жодні інші засоби не дозволяють усунути її, а дії співрозмірні погрозі. По-друге, РБ уповноважена починати превентивні дії. Але цей орган робив це рідко. РБ надалі цілком може знадобитися бути готовою активніше діяти на випередження ситуації, починаючи рішучі дії на більш ранньому етапі. Держави, що побоюються виникнення віддалених погроз, зобов'язані доводити ці побоювання до відома РБ ООН. У Доповіді, в контексті формування ще одного можливого напрямку діяльності Організації, виражена підтримка стосовно норми, що формується, яка передбачає відповідальність за захист цивільних осіб від широкомасштабного насильства. Таку відповідальність, у першу чергу, несе національна влада. Але в тих ситуаціях, коли держава не забезпечує захист своїх громадян, на міжнародне співтовариство лягає додатковий обов'язок ужити заходи реагування шляхом здійснення гуманітарних операцій, місій зі спостереження й надання дипломатичного тиску, а також застосування сили, якщо це необхідно, але тільки як крайнього засобу. А в разі конфлікту чи застосування сили це припускає також прояв чіткої міжнародної прихильності відновленню зруйнованого суспільства.

У системній єдності із зазначеними вище проблемами існує проблематика розвитку військових сил і засобів з метою підтримання миру і примушення до миру. Такий напрям у діяльності Організації вже на практиці довів свою цінність як інструмент припинення воєн і надання державам допомоги в забезпеченні безпеки у післявоєнний період. Але основними труднощами у цьому процесі виступає загальне число миротворців, готових до дій в усьому світі, що є явно недостатнім. Слід враховувати, що хоча за останні дев'ять

років чисельність цивільного і військового персоналу миротворчих місій зростає з 20 000 до 80 000 осіб, це не розв'язало проблему кількісного складу миротворців [6, 1]. Доповідачі вважають, для того, щоб належним чином забезпечити підтримку миру в контексті існуючих конфліктів, варто було б майже подвоїти чисельність миротворців, дислокованих у різних районах світу. З метою вирішення цього завдання, розвиненим державам пропонується здійснити додаткові зусилля з метою реорганізації власних збройних сил, щоб у їхньому складі були підрозділи, придатні для дій в рамках миротворчих операцій. Більшості держав потрібно виділяти для цілей Організації контингенти, що перебувають у стані постійної бойової готовності, й надавати авіатранспортні засоби та інші засоби забезпечення стратегічних перевезень.

Таким чином, узагальнюючи отримані результати, можемо викласти їх у вигляді таких положень. По-перше, проблема оптимізації діяльності ООН у контексті вдосконалення функціонування цієї найбільшої і єдиної універсальної організації світового співтовариства під впливом глобалізації пов'язана з рядом об'єктивних факторів, в основі яких лежать вимоги, запропоновані державами — членами ООН, її Секретаріату, установам, фондам і програмам, що діють у рамках чи під егідою Організації. Ці фактори пов'язані з проблематикою підвищення ефективності діяльності ООН в сучасних глобальних умовах. По-друге, кінцевою метою зміни функцій ООН є трансформація її структурно-функціональної конфігурації, а також телеологічних домінант для її адаптації до сучасних потреб світового співтовариства. Незважаючи на активізацію оперативної діяльності ООН, у широкому діапазоні сфер спостерігаються істотні недоліки в процесі прийняття рішень у рамках ООН, пов'язані зі зниженням управлінської динаміки в діяльності її головних органів, появою конкуруючої компетенції, дублюванням функцій, істотною бюрократизацією управлінського апарату, що негативно позначається на перспективній можливості ООН вирішувати найважливіші завдання, пов'язані з глобалізацією і людським розвит-

ком. По-третє, основні напрями діяльності ООН в умовах глобалізації були зазначені в Декларації тисячоліття. Разом з тим, у нових документах ООН ці напрями набули свого подальшого розвитку, деталізації, з визначенням пріоритетів у реалізації цих напрямів, тимчасової перспективи їх становлення, розвитку і втілення у практичній діяльності всіх інституцій та органів ООН.

Література

1. Оксамытный В. В. Теория государства и права. — М.: ИМПЭ-ПАБЛИШ, 2004. — 563 с.

2. Бабаев В. К. Функции современного российского государства / В. К. Бабаев, С. В. Бабаев. — Н. Новгород: Изд-во "Слово", 2001. — 212 с.

3. При большей свободе: доклад Ген. секретаря ООН К. Аннана, Нью-Йорк, 21 марта 2005 г.: (Документ ООН A/59/2005). — ООН, 2005. — 16 с.

4. Цели в области развития, сформулированные в Декларации тысячелетия ООН // <http://www.un.org/russian/goals>

5. Более безопасный мир: наша общая ответственность: доклад Группы высокого уровня по угрозам, вызовам и переменам. Ч. I. На пути к новому консенсусу по вопросам безопасности: Резюме: (Документ ООН A/59/565) // <http://www.un.org/russian/secureworld>

6. О реформе ООН: пресс-релиз ООН, 2006. — ООН, 2006. — 8 с.

З метою дослідження специфіки впливу процесів глобалізації на основні напрями діяльності ООН наведений поглиблений аналіз об'єктивних факторів і детермінант реформування структури та функцій ООН з погляду зміни глобального політичного середовища, а також появи принципово нових викликів перед міжнародною спільнотою. Охарактеризовані засоби вдосконалення функціонування ООН та підвищення її ефективності у вирішенні сучасних проблем людства.

С целью исследования специфики влияния процессов глобализации на основные направления деятельности ООН приведен углубленный анализ объективных факторов и детерминант реформирования структуры и функций ООН с позиций изменения глобальной политической среды, а также появления принципиально новых требований перед международной общественностью. Дана характеристика средств усовершенствования функционирования ООН и повышение ее эффективности в решении современных проблем человечества.

With the purpose of research of specific of influence of processes of globalization on basic directions of activity of UNO the deep analysis of objective factors and determinant of reformation of structure and functions of UNO is resulted from positions of change of global political environment, and also appearance of on principle new requirements before international public. Description of facilities of improvement of functioning of UNO and increase of its efficiency is Given in the decision of modern problems of humanity.

Надійшла 12 лютого 2013 р.